

Czesław MAJ

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wpływ w stosunkach międzynarodowych

Streszczenie: Pojęciem zbieżnym, a niekiedy traktowanym równorzędnie do władzy jest wpływ. O ile władza jest relacją polegającą na zwierzchnictwie i podległości, zatem decyzje władcze mają charakter subordynacyjny, to wpływ nie jest efektem wymuszenia i podporządkowania. Kolejna różnica polega na możliwości wzajemnego oddziaływania podmiotów wpływu. Wypada także zwrócić uwagę, że podmiot władczy ma charakter skoncentrowany (niezależnie od tego czy jest to jednostka, czy wieloosobowy organ władzy), to podmioty wpływu mogą przyjmować formę rozproszoną. Wskazać można możliwość wystąpienia zależności zwrotnej. Nie sposób pominąć dobrowolności podporządkowania. Podmiot wpływu nie dysponuje również podobnym do władzy arsenałem instrumentów egzekwowania decyzji, ale jest to np. atrakcyjność, perswazja, wzorce społeczne, systemy wartości itp.

Słowa kluczowe: dobrowolność, wzajemność, atrakcyjność

1. Istota wpływu

Pojęciem zbieżnym, a niekiedy traktowanym równorzędnie do władzy jest wpływ. Niestety, rzadko definiowany jest w literaturze przedmiotu. Wypada zatem wskazać zasadnicze różnice obu kategorii socjologicznych. O ile władza jest relacją polegającą na zwierzchnictwie i podległości, zatem decyzje władcze mają charakter subordynacyjny, to wpływ nie wynika z możliwości narzucenia woli i podporządkowania. Kolejna różnica polega na jednostronnym narzucaniu decyzji władczych i możliwości wzajemnego oddziaływania podmiotów wpływu. Wypada także zwrócić uwagę, że podmiot władczy ma charakter skoncentrowany (niezależnie od tego czy jest to jednostka, czy wieloosobowy organ władzy), to podmioty wpływu mogą przyjmować formę rozproszoną. Wskazać można możliwość wystąpienia zależności zwrotnej. Podobnie nie sposób pominąć dobrowolności podporządkowania.

Wpływ można zatem określić jako współzależność przyczynowo-skutkową między wystąpieniem zjawiska, lub kompleksu zjawisk A i zaistnieniem zjawiska, lub kompleksu zjawisk B. Nie oznacza tym samym bezwzględnego zwierzchnictwa i podległości. Podmiot wpływu nie dysponuje również podobnym do władzy arsenałem instrumentów egzekwowania decyzji. Kenneth W. Abbott i Duncan Snidal akcentują znaczenie prawa międzynarodowego dla regulowania działań państw (Abbott, Snidal, 2000, s. 421–455) i przyczyniania się do stabilizacji stosunków międzynarodowych.

W literaturze przedmiotu problematyka wpływu nie należy do zbyt często podejmowanych, przede wszystkim na gruncie socjologii. Jest ona obecna natomiast w obszarze zainteresowania psychologii (Kruusvall, 1994; Zimbardo, Leippe, 1991; Zimbardo, 2004; Friedkin, 1998; *Communication and social influence processes*, 1995; Turner, 1991; Cialdini, 1996; Brehm, 1966). W literaturze socjologicznej przyjmuje się sugestię zgłoszoną przez Roberta Cialdiniego, traktującego wpływ społeczny jako

– zmianę zachowania spowodowaną prawdziwym lub wyobrażonym naciskiem ze strony innych osób, przejawiającą się w postaci konformizmu, uległości, posłuszeństwa (Cialdini, 1996, Cialdini 2009). Ryan Goodman i Derek Jinks sygnalizują możliwość wystąpienia trzech mechanizmów wpływu: wymuszenie (*coercion*), perswazję i akulturację (Goodman, Jinks, 2004, s. 621–703). Na tej podstawie sformułowane zostało stwierdzenie, że jest to wzrost poziomu wykonywania zadań przez jednostkę wywołany obecnością innych (facylitacja społeczna). Może takie zachowanie przejawiać się w postaci próżniactwa społecznego, tym samym rozłożeniem odpowiedzialności. Podobnym przejawem zachowania wywołanego oddziaływaniem innych jest konformizm (Doliński, 2009, s. 380). Innym z aspektów wpływu jest zmiana zachowań, opinii i postaw w wyniku naśladowania tego, co myślą, czynią lub odrzucają inni (Doliński, s. 380). Do szczególnie istotnych mechanizmów wpływu Dariusz Doliński zalicza wzajemność, zaangażowanie i konsekwencję, sympatię interpersonalną, aktywność w przypadku zagrożenia utraty dóbr oraz możliwości wystąpienia niedostępności dóbr, określanych wprowadzoną przez Jacka Williamsa Brehma, regułą reaktancji (Brehm, 1966), a Cialdini dodaje jeszcze zasadę autorytetu. Milada Anna Vachudová zwraca uwagę na znaczenie zaufania do instytucji międzynarodowych, a także struktur i procesów decyzyjnych Unii Europejskiej dla skuteczności wpływu na politykę państw członkowskich (Vachudova, 2001). Z kolei Abraham Newman i Elliot Posner akcentują wpływ UE na kształtowanie mechanizmów regulujących stosunki międzynarodowe w skali globalnej (Newman, Posner, 2015). Na odnotowanie zasługuje sugestia Susanny Hast, wskazującej na istotność prestiżu podmiotu oddziałującego na pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych (Hast, 2007). Andrew H. Michener i Martha R. Burt zwracają uwagę na zależność wpływu od poziomu legitymizacji (Michener, Burt, 2008, s. 310–348). Suzanna Hast podjęła również kwestię sfery teleologicznej wpływu. Do celów wpływu zalicza: a) dążenie do zachowania stabilności systemu międzynarodowego, b) zachowanie niezależności lub suwerenności państwa, c) utrzymanie, utrwalenie lub przywrócenie pokoju (Hast, 2014, s. 44). Ustalenia dokonane na gruncie psychologii społecznej stanowią istotne znaczenie dla socjologii. Stanowią ważny czynnik wskazujący na znaczenie zdolności podmiotów do wywierania wpływów, jak również podatności na oddziaływania zewnętrzne.

Na relacje między władzą i wpływem zwrócił uwagę John Scott (Scott, 2006). Wśród form władzy wyodrębnił korekcyjny wpływ kauzalny i perswazyjny wpływ kauzalny (Scott, 2006, s. 21). Pierwszy z nich funkcjonuje poprzez wykorzystanie zasobów, które stanowią mogą podstawę sankcji pozytywnych (nagrody) lub negatywnych (kary) wobec podwładnych. Do instrumentów tej formy wpływu zalicza zarówno posługiwanie się przemocą (policja, więzienia), jak i manipulacją (np. mechanizmy ekonomiczne). Wpływ perswazyjny natomiast odwołuje się do siły przekonywania, argumentacji, autorytetu podmiotu władczego, motywowania przy odwoływaniu się do systemów wartości oraz podatności podwładnych na oddziaływanie tych mechanizmów. W tym przypadku podmiot władczy podejmuje działania w kierunku upromoczenia legitymizowania swoich zamierzeń przy pomocy przekonywania, nakłaniania. Jest jednocześnie zorientowany na przewidywanie reakcji podmiotu lub podmiotów, podległych (tab. 1).

Tabela 1

Rodzaje stosunków władzy

Podstawowe formy władzy	Wpływ korekcyjny		Wpływ perswazyjny	
	Siła	Manipulacja	Nadawanie znaczeń	Uprawnoczenie
Rozwinięte formy władzy	Panowanie			
	Przez ograniczenie		Przez formacje dyskursywne	
	Przymus „lwy”	Zachęta „lisy”	Władza ekspercka „sowy”	Kierowanie „niedźwiedzie”
	Przeciwdziałanie			
	Protest		Nacisk	
	Władza międzyosobowa			

Źródło: Scott, 2006, s. 25.

Schemat powyższy odnosi się do relacji władzy i wpływu zarówno w kwestii jego formy korekcyjnej, jak i perswazyjnej, przede wszystkim w stosunkach interpersonalnych. Można je jednak *mutatis mutandis* przenieść na mikro- i makrostruktury społeczne i polityczne. Jego zaletą jest również wskazanie zróżnicowania form oddziaływań na podmiot podporządkowany. Wpływ jako jedną z form władzy traktuje Erik Gartzke (Gartzke, 2009). Ważne uwagi dotyczące typologii wpływu zaproponowali Jessica F. Green i Thomas Hale, wyodrębniając wpływ kauzalny, interaktywny i dyfuzyjny (Green, Hale, 2015). Godne zasygnalizowania są sugestie zgłoszone przez Davida A. Baldwin, podkreślającego znaczenie środków wywierania wpływu. Wyodrębnia instrumenty symboliczne, ekonomiczne, militarne i dyplomatyczne (Baldwin, 2013, s. 273–297).

2. Podmioty wpływu międzynarodowego

Wskazane wyżej ustalenia odnoszące się do zjawiska władzy i wpływu determinują konieczność odrębnego potraktowania wpływu w stosunkach międzynarodowych. Można go interpretować jako zjawisko bliskoznaczne dla *soft power*. Wpływ, jak już zasygnalizowano, w odróżnieniu od władzy, może mieć charakter wielokierunkowy, jak również wielopodmiotowy. W warunkach globalizacji i internacjonalizacji wpływ jest efektem wielostronnych powiązań międzynarodowych. Na zjawisko współzależności zwraca uwagę David Lazer (Lazer, 2001, s. 474–492), wskazując na znaczenie rywalizacji i koordynacji. Podobne zależności dostrzega w odniesieniu do wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, polityki państwa, które mają charakter komplementarny (Lazer, 2006, s. 455–468). John Stoessinger usytuował zjawisko wpływu międzynarodowego w koncepcji centrów i peryferii (Stoessinger, 1973, s. 70). Wskazał jednocześnie występowania stref wpływów i stref penetracji mocarstw w poszczególnych regionach świata. W strefie wpływów USA znalazła się Ameryka Łacińska, w strefie wpływów ZSRR znajdowała się Europa Wschodnia, a część państw azjatyckich usytuowana została w strefie ChRL (Stoessinger, s. 81). Nieco odmiennie kształtował się system penetracji. W obszarze oddziaływań USA znajdowała się część państw Ameryki Łacińskiej i Azji, w orbicie oddziaływań ZSRR usytuowano państwa Europy wschodniej oraz niektóre państwa Ameryki Łacińskiej, a ChRL uzyskiwała możliwość subordynowania politycznego, ekonomicznego i ideologicznego niektórych

państw Europy (np. Albania) (Stoesinger, s. 81). Na problematyce zróżnicowanych mechanizmów wpływów głównych mocarstw świata USA, Rosji i Chin skoncentrował uwagę badawczą Gregory O. Hall (Hall, 2014, s. 53–148).

Istotnym osiągnięciem Stoessingera jest wskazanie, iż wpływ jest formą władzy, może mieć również charakter negatywny lub pozytywny. Należy również dostrzegać wystąpienie wpływu potencjalnego, przy jednoczesnym postrzeganiu występowania wpływu przez podmioty tej formy oddziaływań międzynarodowych (Stoesinger, s. 127–129). Instrumentami wpływu międzynarodowego według Stoessingera mogą być: użycie siły, stosowanie kar bez użycia przemocy, groźba kary, zapewnienie nagrody, obietnica nagrody, perswazja (Stoesinger, s. 130). Na uwagę zasługuje zgłoszona przez Jeffreya Harta typologia struktur wpływu (Hart, 1974, s. 141–162). Wyodrębnił wpływy o charakterze wertykalnej współzależności, wpływ cykliczny, symetryczne wpływy cykliczne, asymetryczne wpływy cykliczne, wpływy niehierarchiczne, wpływy acykliczne, wpływy horyzontalne (Hart, s. 149). Wpływ o charakterze *quasi* subordynacyjnym jest najczęściej powiązany z presją militarną. Demonstracja siły, groźba interwencji zbrojnej stanowiąc mogą instrumenty wymuszenia zmian politycznych, zmian rządu itp. (Davenport, 1995, s. 119–144).

W nurcie teorii wpływu międzynarodowego sytuują się sugestie zgłoszone przez Kalevi J. Holstiego (1977, s. 178). Wyodrębnia on zarówno wpływy o charakterze politycznym, jak i ekonomicznym. W odniesieniu do kategorii zachowań polityki zagranicznej Holsti wyróżnił dość szerokie spektrum oddziaływań: 1) zapewnienie nagrody, 2) wyjaśnienie, 3) konsultowanie, 4) aprobata, pochwała, 5) obietnica, 6) subwencja, 7) nagroda, 8) zgoda, 9) prośba, 10) propozycja, 11) odrzucenie oferty, 12) oskarżenie, 13) protest, 14) zaprzeczenie, 15) żądanie, 16) ostrzeżenie, 17) groźba, 18) demonstracja siły, 19) redukcja stosunków bilateralnych, 20) wydalenie dyplomatów, 21) zajęcie terytorium, 22) użycie siły (Holsti, s. 190–194). Kalevi Holsti traktuje wpływ jako jeden z aspektów władzy, przejawiający się zarówno w mobilizowaniu odpowiednich predyspozycji, jak również w powodowaniu wyraźniejszych form relacji między podmiotami (Holsti, s. 155). Szczególne znaczenie przypada w tej kwestii sieciom wpływu, do których Holsti zalicza relacje konsensusu, relacje jawnej manipulacji, stosunki koercji oraz siły (Holsti, s. 169–170). Nie mniej ważne miejsce wskazać należy dla instrumentów ekonomicznych i politycznych. Do pierwszych zaliczyć wypada taryfy celne, kontyngenty ilościowe, bojkot, embargo, system uzależnień kredytowych, manipulowanie kursami walut, blokady gospodarcze, stosowanie „czarnej listy” (Holsti, s. 256–267). W arsenale mechanizmów politycznych i militarnych sytuują się: ingerencja dyplomatyczna, podejmowanie różnych form tajnych akcji politycznych, demonstracja siły, wspieranie ruchu oporu i działalności wywrotowej, interwencja militarna (Holsti, s. 279–298). Christer Jönsson i Jonas Tallberg podejmują próbę wskazania na znaczenie instytucji międzynarodowych dla funkcjonowania państwa, sygnalizując wpływ na suwerenność, nacisk i ewolucję instytucji międzynarodowych, wpływ na zachowania jednostek, znaczenie wzorów instytucjonalnych zachowań (Jönsson, Tallberg, 2008). Czynniki umożliwiające skuteczność wpływu państwa w stosunkach międzynarodowych badał w klasycznym opracowaniu Raymond Garfield Gettell, wskazując na znaczenie położenia geopolitycznego, struktury narodowej i rasowej państwa, zasobów naturalnych, uwarunkowań historycznych, potencjału demograficznego, potencjału ekonomicznego, militarnego, jakości rządów i dyplomacji, oddziaływań ideowych i kulturalnych, religii, a także osobowości

politycznych (Garfield Gettel, 1922, s. 320–330). Bruce Russett, Harvey Starr i David Kinsella określają je mianem zdolności do realizacji wpływu (Russett, Starr, Kinsella, 1981, s. 103–104), które stać się mogą podstawowym warunkiem pozycji hegemonicznej państwa (Russett, 2011). Nie mniej istotnym okazuje się być znaczenie małych państw dla funkcjonowania i procesów decyzyjnych organizacji międzynarodowych. Powyższe zjawisko stało się przedmiotem zainteresowania Baldura Thorhallsona, wskazujący na wpływ małych i średnich państw na decyzje podejmowane na forum ONZ, a zwłaszcza Zgromadzenia Ogólnego i Rady Bezpieczeństwa (B. Thorhallson, 2012, s. 135–160).

Problematyka wpływów organizacji międzynarodowych określona została w Raporcie ICISS. Jako komponent odpowiedzialności ONZ za kształt ładu pokojowego i bezpieczeństwa wyodrębnione zostały grupy instrumentów. Są to środki militarne obejmujące embargo na sprzedaż i nabywanie broni oraz przerwanie współpracy w dziedzinie wojskowej. Instrumenty ekonomiczne zawierają sankcje finansowe i pomoc finansową dla państwa objętego zamieszkami, buntami, restrykcje dotyczące dostaw ropy naftowej, diamentów, produktów petrochemicznych, ograniczenia komunikacji lotniczej. Wśród środków polityczno-dyplomatycznych umieszczono ograniczenie reprezentacji dyplomatycznej, obniżenie poziomu reprezentacji, zakaz pełnienia obowiązków dyplomatycznych (cofnięcie akredytacji), wydalenie dyplomatów, odmowa precedencji reprezentacji państwa (*Responsibility to Protect*, 2001, s. 30–31). Zjawiskiem charakterystycznym jest również nakładanie się i „zderzanie” w środowisku międzynarodowym wpływów mocarstw (*Comparing Global Influence*, 2008), wykorzystujących zróżnicowane instrumenty oddziaływań. Z kolei Ann Marie Clark zwraca uwagę na oddziaływanie międzynarodowych organizacji pozarządowych (Clark, 1995, s. 507–525; Collingwood, 2006, s. 439–454). Ich znaczenie w zakresie formowania normatywnych podstaw współpracy podkreślają Kate O’Neill, Jörg Balsiger i Stacy D. VanDeveer (O’Neil, Balsiger, VanDeveer, 2004, s. 149–175). Na odnotowanie zasługuje także sugestia Michaela W. Mossera, iż państwa członkowskie organizacji międzynarodowych dysponują możliwościami wpływu na funkcjonowanie wskazanych uczestników stosunków międzynarodowych (Mosser, 2001, s. 53–71). Znaczenie międzynarodowych organizacji pozarządowych, zaangażowanych w dziedzinie ochrony środowiska podjęte zostało przez autorów opracowania pod redakcją Michelle M. Betsill i Elisabeth Corell (*NGO Diplomacy: The Influence of Nongovernmental Organizations*, 2008). Równie istotnym problemem jest współzależność organizacji międzynarodowych. Ważną kwestią staje się wyznaczenie zakresu autonomii oraz ewentualnej zależności od innych organizacji międzynarodowych. Zagadnienie powyższe znalazło się w obszarze badań Axela Drehera, Jana-Egberta Sturma i Jamesa R. Vreelanda (Dreher, Sturm, Vreeland, 2009). Podjęli oni problematykę współpracy państw członkowskich ONZ i Banku Światowego w dziedzinie realizacji programów pomocowych.

3. Płaszczyzny wpływów międzynarodowych

Ze zjawiskiem wpływu międzynarodowego pozostają w związku instrumenty oddziaływań zarówno jednokierunkowych, jak w współzależności. Przejawiają się zarówno w sferze politycznej, jak i ekonomicznej, kulturowej itp. Zależności o charakterze ekonomicznym stanowią przedmiot zainteresowania Robinsona Rojasa (Rojas, 2001). Mogą

mieć zarówno charakter symetryczny, jak i asymetryczny. Sfera zależności i współzależności ekonomicznych, w powiązaniu z podejściem strukturalnym, podjęta została przez Cristóbalą Kaya i Roberta N. Gwynne'a (Kaye, Gwynne, 2001, s. 49–69; Petras, 1981, s. 148–155). O ile zasygnalizowane opracowania stanowią egzemplifikację południowo-amerykańskich uzależnień od światowych podmiotów ekonomicznych, to Luka Uka Uche podjął próbę wskazania na podobne zjawiska i procesy w odniesieniu do państw afrykańskich (Uka Uche, 1994, s. 39–55). Obydwa przykłady sytuują się w teorii zależności Północ–Południe. Problematyce tej poświęcił swoje rozważania Phillip Andrew Smith (Smith, 2010, s. 446–454). Na podkreślenie zasługuje wskazanie znaczenia stosowania przez USA instrumentów ekonomicznych dla przemian społeczno-politycznych w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, Afryki, Azji, a także Ameryki Południowej i Środkowej (Easterly, Nann, Satyanath, Berger, 2009). Timothy Dressel akcentuje znaczenie amerykańskich baz wojskowych, oddziaływań politycznych i ekonomicznych na państwa regionu Zatoki Perskiej jako element rywalizacji mocarstw (Dressel, 2014; Ross, Makovsky, 2009). Mechanizmy wpływu USA na powstałą Unię Europejską zaprezentowała Frances G. Burwell, akcentując oddziaływania ekonomiczne, jako szczególnie istotne w stosunkach transatlantyckich (Burwell, 1999). Dopelnianie się współzależności ekonomicznych i politycznych dostrzegają Edward D. Mansfield i Brian M. Pollins, wskazujący na możliwość wystąpienia konfliktów politycznych determinowanych uwarunkowaniami ekonomicznymi (Mansfield, Pollins, Vreeland, 2004). W tym nurcie rozważań sytuują się konstatacje Marka J. C. Crescenziego (Crescenzi, 2005), wskazującego na rywalizację o surowce, a także asymetryczne warunki handlu jako egzemplifikacje determinowania ekonomicznego sporów i konfliktów politycznych (Crescenzi, s. 19). Jairo Acuña-Alfaro zwraca uwagę na wpływ sytuacji wewnętrznej państwa na kształt jego polityki zagranicznej i pozycję oraz rolę międzynarodowe (Acuña-Alfaro, 2000). Odwrotny kierunek relacji sygnalizuje Camila Martins Oliveira da Silva Nogueira, odnosząc się do uzależnienia przemian wewnętrznych państwa od uwarunkowań międzynarodowych (Martins Oliveira da Silva Nogueira, 2009, s. 172–179). Do podobnej sfery zagadnień odnosi się Brett Ashley Leeds, wskazując na wpływ współpracy międzynarodowej na funkcjonowanie wewnętrznych instytucji politycznych państwa i poziom ich wiarygodności (Ashley Leeds, 1999, s. 979–1002). Interesującym zagadnieniem staje się relacja między suwerennością państwa a decyzjami międzynarodowych trybunałów karnych (Potyrała, 2010; Roper, Barria, 2008, s. 457–476).

Aspekt zależności i współzależności politycznych znalazł swoje odzwierciedlenie w pracach, pozostającego pod wpływem koncepcji ekonomicznych marksizmu, Immanuela Wallersteina (Wallerstein, 1987, s. 309–324). Spostrzeżenia Wallersteina spotkały się z odzewem badaczy systemów międzynarodowych Carlosa A. Martinez-Veli (Martinez-Vela, 2001), Daniela Chirota i Thomasa D. Halla (Chiot, Hall, 1982, s. 81–106). Marcus Kaplan do czynników znaczących dla wpływu w stosunkach międzynarodowych zaliczył handel i inwestycje, pomoc gospodarczą i polityczną, siłę militarną, porozumienie społeczne, siłę kulturalną (Kaplan, 1974, s. 99–102; Finch, 2009, s. 10–16; Gray, 1988, s. 1–15) i ideologiczną, siłę naukową i technologiczną (Kaplan, 1974).

W stosunkach międzynarodowych coraz większe znaczenie przybiera wpływ (lub wpływy) podmiotów pozapaństwowych, w tym uczestników ekonomicznych, wzorców społecznych, ale także piractwa (*Estimating the global economic and social impacts*

of counterfeiting and piracy, 20011). Oznacza to, iż wpływ w stosunkach międzynarodowych ma charakter wielokierunkowy, wielopłaszczyznowy, zwrotny. Istotą cechą jest także koincydencja oddziaływań podmiotów państwowych, ponadpaństwowych (Timuś, 2007) i pozapaństwowych. Milada Anna Vachudova zwraca uwagę na zjawisko wywierania wpływu przez Unię Europejską na konieczność liberalizacji polityki wewnętrznej państw Europy Środkowo-Wschodniej w procesie ich dążenia do akcesji z UE (Vachudova, 2006; Vachudova, 2001). W podobnym obszarze zagadnień sytuują się ustalenia Christiane Krieger-Boden, Edgara Morgenrotha i George'a Petrakosa dotyczące znaczenia Unii Europejskiej dla przekształceń strukturalnych w państwach członkowskich i aspirujących do uzyskania statusu stowarzyszeniowego lub adhezyjnego (Krieger-Boden, Morgenroth, Petrakos, 2008). Problematyce mechanizmów wpływu wywieranego poświęcił obszernie rozważania Simon Schunz (Schunz, 2010, s. 22–42), który eksponuje znaczenie perswazji, negocjacji i koercji. Muhittin Ataman poświęcił uwagę znaczeniu pozapaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych (Ataman, 2003, s. 42–66). W powyższym nurcie sytuują się spostrzeżenia Jeffa Haynesa, sygnalizującego znaczenie uczestników o charakterze religijnym (Haynes, 2001, s. 143–168). Z kolei David Bollier wskazuje na wzrost znaczenia sieci łączności internetowej dla funkcjonowania dyplomacji (Bollier, 2003a; Bollier, 2003b). Znaczenie komunikacji internetowej w funkcjonowaniu oddziaływań dyplomatycznych sygnalizuje również Nicholas Westcott (Westcott, 2008; Nweke, 2012, s. 22–26).

Podobnie istotnym zjawiskiem jest rywalizacja o wpływy międzynarodowe zarówno w wymiarze politycznym, jak i ekonomicznym oraz kulturowym (Valeriano, 2003). Ich źródła i przebieg stanowiły przedmiot badań historyków dyplomacji, podejmujących tematykę analizy przyczyn, procesów konfliktów i negocjacji oraz rozstrzygnięć traktatowych. Rywalizacja dokonywała się zarówno w układach globalnych, jak i regionalnych (Lacina, 2010; *Deregulation and Interdependence in the Asia-Pacific Region*). Znaczenie omawianego zjawiska akcentują Thomas E. Sowers II i Paul R. Hensel, wskazujący na rywalizację jako czynnik naruszania równowagi międzynarodowej i formowania nowego ładu politycznego czy ekonomicznego (Sowers, Hensel, 2002). Rywalizacja dokonywać się może zarówno między dwoma państwami (Sartori, 2006) czy dwoma uczestnikami stosunków międzynarodowych, jak również włączyć się do niej może większa ilość stron. Chińsko-amerykańskiej rywalizacji w dziedzinie politycznej, ekonomicznej i kulturalnej poświęcony został raport *Congresional Report Service*, przedstawiony Kongresowi USA w sierpniu 2008 roku. Wskazano na zaangażowanie obu państw w różnych regionach świata (*Comparing Global Influence: China's and U.S. Diplomacy*, 2008; Foot, 2006, s. 77–94). Szczególnie istotne jest oddziaływanie czynników międzynarodowych na strukturę polityczną państwa, ewolucję kierunków polityki wewnętrznej i zewnętrznej, stabilność polityczną państwa itp. (McFaul, Magen, Stoner-Weiss, 2007).

Szczególny wymiar przybiera międzynarodowa rywalizacja o wpływy ekonomiczne. Jej uczestnikami są zarówno państwa, jak i podmioty pozapaństwowe, np. korporacje transnarodowe (Spencer, Brander, 1983, s. 707–722), w tym również między firmami zewnętrznymi i „krajowymi”. Rywalizacja dotyczy dostępu do zasobów surowcowych, rynków zbytu, ale także możliwości inwestycyjnych i siły roboczej. Istotne staje się przyjęcie odpowiednich symetrycznych i czytelnych reguł gry, a także zawieranie wielostronnie korzystnych porozumień (Chan-Olmsed, 2001; Newman, Posner, 2010,

s. 589–610). Tym samym wpływy mają charakter dynamiczny, ulegają intensyfikacji lub osłabieniu, zmieniają swoje ukierunkowanie przedmiotowe i podmiotowe. Na ten aspekt zwracają uwagę Irfan Nooruddin i Autumn Lockwood Payton (Nooruddin, Lockwood Payton, 2010). Do szczególnie istotnych instrumentów należy zakwalifikować katalog zachęt kierowanych do potencjalnych „biorców”. Wśród zachęt wskazać wypada na dostęp do kapitałów, wspieranie sektora wytwórczego, a także badawczego, sfery usług itp. państwa przyjmującego. Do istotnych podmiotów kształtowania ładu ekonomicznego należą ugrupowania gospodarcze. Nubia Nieto przedmiotem badań uczyniła znaczenie grupy BRIC, wskazując na jej rolę w globalnym systemie politycznym, międzynarodowy wpływ gospodarczy, a także strategie wdrażania wspomnianych wpływów poprzez opracowywanie, przyjmowanie i realizację programów ekonomicznych (Nieto, 2012).

W dziedzinie oddziaływań międzynarodowych o charakterze ekonomicznym zaznaczyć wypada wzrastające znaczenie organizacji międzynarodowych. Judith L. Goldstein, Douglas Rivers i Michael Tomz przedmiotem analizy uczynili rolę GATT i WTO w kształtowaniu zasad handlu światowego (Goldstein, Rivers, Tomz, 2007, s. 37–67). Zwracają uwagę na pełnienie przez omawiane instytucje międzynarodowe funkcji normatywnych, regulacyjnych i kontrolnych. Na ich znaczenie zwraca uwagę Ronald B. Mitchell (Mitchell, 2009, s. 66–86). Wpływ GATT i jego następcy WTO polega na egzekwowaniu zobowiązań państw sygnatariuszy porozumień handlowych, kontroli polityki celnej itp., sprzyjaniu przepływowi towarów i usług. Do prawa przysługującego obu instytucjom należy możliwość uczestniczenia w negocjacjach handlowych o charakterze dwu- i wielostronnym (Mitchell, s. 41). Na powyższe kwestie zwraca uwagę Allison Carnegie, wskazując na przyczynianie się międzynarodowych instytucji ekonomicznych do wzrostu gospodarczego państw (Carnegie, 2013), a także nie pomija instrumentów polityczno-dyplomatycznych. Nie mniej istotne znaczenie posiadają podmioty pozapaństwowe. Na ich wpływ na kształtowanie ładu międzynarodowego zwraca uwagę Peter Willets (Willets, 2011). Z funkcjonowaniem organizacji międzynarodowych w koïncydencji pozostaje znaczenie aktywności biurokracji międzynarodowej, zarówno jako kompetentnych urzędników, jak i funkcjonariuszy odpowiedzialnych za przewlekłość procedur decyzyjnych (*Politics of Representative Bureaucracy*, 2015; Bauer, 2004).

Nie mniej istotne znaczenie mają wpływy o charakterze kulturowym. Przenikanie i transfer kultury posiadają długowiekową tradycję. Stanowiły efekt kontaktów między różnymi społeczeństwami. Towarzyszyły zarówno relacjom pokojowym, jak i konfliktom. Znaczenie oddziaływań kulturowych, jako instrumentu soft power wskazują autorzy chiñscy (Zhu Majie, 2002, s. 23–40, 41–64; Yu Jiemin, 2002, s. 65–78). Alokacyjny charakter kultury sprawia, że jest ona istotną płaszczyzną kontaktów międzynarodowych. Kolportowanie wartości kulturowych dokonuje się zarówno przy wykorzystywaniu instrumentów administracyjno-policyjnych (np. polityka germanizacji lub rusyfikacji), ale także odbywa się przy dobrowolnym przyjmowaniu treści kultury. Jako przykład wskazać można umiędzynarodowianie języków. Dotyczy to łaciny w epoce średniowiecza, a także języka francuskiego i angielskiego. Nie mniej ważnym przejawem wpływów w stosunkach międzynarodowych jest oddziaływanie religii, zwłaszcza przejawiających ambicje uniwersalistyczne. Na ich rolę w stosunkach międzynarodowych zwraca uwagę Jonathan Fox (Fox, 2001, s. 53–73), stając się niejednokrotnie niebagatelnym czynnikiem legitymizacyjnym (Fox, Sandler, 2004). Znaczenie chrześcijaństwa dla kształto-

wania i utrzymywania ładu międzynarodowego stało się przedmiotem zainteresowania Kurta W. Jeffersona (Jefferson, 2002; Hartzke, 2009, s. 48–63). Sygnalizowana jest aktywność papieżstwa w rozwiązywaniu konfliktów międzypaństwowych, gotowość podejmowania misji mediacyjnych itp. Religią o ambicjach uniwersalistycznych jest również islam w różnych jego wersjach (*Routledge Handbook of Religion and Politics*, 2009).

4. Konkluzje

Wpływ w stosunkach międzynarodowych pozostaje w ścisłym związku z możliwościami skutecznych oddziaływań podmiotów państwowych, transnarodowych i pozapaństwowych. Podobnie istotna pozostaje konieczność podatności na wpływy. Zauważyć również wypada znaczenie zaufania podmiotów aktywnego i biernego uczestnictwa w procesach wpływów międzynarodowych, przybierających charakter zwrotny, niesubordynacyjny, a także wielokierunkowość oddziaływań. Zaznaczyć także wypada odmienność wpływu od władzy, będącej formą oddziaływań jednokierunkowych i powiązanych z pokonywaniem oporu podmiotu poddawanego decyzjom władczyim. Ważne miejsce zajmuje również znaczenie autorytetu podmiotu lub podmiotów oddziałujących.

Bibliografia

Dokumenty:

Comparing Global Influence: China's and U.S. Diplomacy, Foreign Aid, Trade, and Investment in the Developing World, CRS Report for Congress, August 15, 2008, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34620.pdf>.

Estimating the global economic and social impacts of counterfeiting and piracy, A Report Commissioned by Business to stop Counterfeiting and Piracy (BASP), February 2011, [Desktop/Global%20Impacts%20-%20Final.pdf](http://www.basp.org/Global%20Impacts%20-%20Final.pdf).

Responsibility to Protect, Report of the International Commission of Intervention and State Sovereignty, December 2001.

Opracowania:

Abbott K. W., Snidal D. (2000), *Hard and Soft Law in International Governance*, „International Organization”, vol. 54, no. 3, s. 421–456.

Acuña-Alfaro J. (2000), *Domestic Politics Influence on State's Activities in the International Arena*, Spring 2000, <https://doc-04-94-docviewer.googleusercontent.com>.

Ataman M. (2003), *The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States*, „Alternatives. Turkish Journal of International Relations”, vol. 2, no. 1, Fall 2003, s. 42–66.

Bauer S. (2004), *Does bureaucracy really matter? The authority of intergovernmental treaty secretariats*, Paper presented at the 45th Annual Convention of the International Studies Association Montréal (Quebec), Canada 17–20 March 2004.

Bollier D. (2003a), *How the Internet Is Changing International Politics and Diplomacy*, A Report of the Eleventh Annual Aspen Institute Roundtable on Information Technology, Washington DC.

Bollier D. (2003b), *Internet Is Changing International Politics The Rise of Netpolitik. How the and Diplomacy*, A Report of the Eleventh Annual Aspen Institute Roundtable on Information Technology, Washington DC.

- Brehm J. W. (1966), *A theory of psychological reactance*, New York.
- Burwell F. G. (1999), *Transatlantic Cooperation and Influence: The Virtues Crisis and Compromise*, Prepared for delivery at the European Community Association Studies meeting, June 5, 1999, Pittsburgh, Pennsylvania, <https://doc-0g-94-docsviewer.googleusercontent.com>.
- Carnegie A. (2013), *Instruments of Coercion: International Institutions and the Sites of Power in International Relations*, August 5, 2013.
- Chan-Olmsted S. (2001), *Rivalry Through Alliances: Competitive Strategy In the Global Telecommunications Market*, „European Management Journal”, January 2001.
- Chirot D., Hall Th. D. (1982), *World-System Theory*, „Annual Review of Sociology”.
- Cialdini R. (1996), *Wýwieranie wplywu na ludzi: teoria i praktyka*, Gdańsk.
- Clark A. M. (1995), *Non-governmental organizations and their influence on international society*, „Journal of International Affairs”, vol. 48, no. 2, s. 507–525.
- Communication and social influence processes* (1995), red. Ch. R. Berger, M. Burgoon, Michigan State University Press, East Lansing.
- Crescenzi M. J. C. (2005.), *Economic Interdependence and Conflict in World Politics*, Lanham–Boulder–New York–Toronto–Oxford.
- Cultural Impact on International Relations* (2002), „Chinese Philosophical Studies”, vol. XX, red. Yu Xintian, Washington.
- Davenport Ch. (1995), *Assessing the Military's Influence on Political Repression*, „Journal of Political and Military Sociology”, vol. 23, Summer 1995, s. 119–144.
- Deregulation and Interdependence in the Asia-Pacific Region* (2000), red. T. Ito, A. O. Krueger, National Bureau of Economic Research, Chicago–London.
- Doliński D. (2002), *Wpływ społeczny a jakość życia*, Wydawnictwo SWPS, Warszawa.
- Dreher A., Sturm J.-E., Vreeland J. R. (2009), *Development aid and international politics: does membership on the UN Security Council influence World Bank decisions?*, Bond University, ePublications@Bond, <http://epublications.bond.edu.au>.
- Dressel T. (2014), *The Incremental Process of American Ascendance in the Middle East*, Dickinson College, Dickinson Scholar Spring 5.18.2014.
- Easterly W., Nann N., Satyanath S., Berger D. (2009), *Commercial Imperialism? Political Influence and Trade During the Cold War*, September 2009, <https://doc-08-94-docsviewer.googleusercontent.com>.
- Finch N. (2009), *Towards an Understanding of Cultural Influence on the International Practice of Accounting*, „Journal of International Business and Cultural Studies”, vol. 2, no 1, s. 1–6, <https://doc-14-94-docsviewer.googleusercontent.com>.
- Foot R. (2006), *Chinese strategies in a US-hegemonic global order: accommodating and hedging*, „International Affairs”, vol. 84, no. 1, s. 77–94.
- Fox J. (2001), *The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality*, „International Studies Review”, vol. 3, Issue 3, s. 53–73, <https://libraryoflights.files.wordpress.com>.
- Fox J., Sandler S. (2004), *Bringing Religion into International Relations*, Palgrave Macmillan, New York.
- Friedkin N. E. (1998), *A structural theory of social influence*, Cambridge.
- Garfield Gettell G. (1922), *Influences on World Politics*, „The Journal of International Relations”, vol. 12, no. 3 (January 1922), s. 320–330.
- Gartzke E. (2009), *The Relevance of Power in International Relations*, 20 November 2009, https://bc.sas.upenn.edu/system/files/Gartzke_03.04.10.pdf.
- Goldstein J. L., Rivers D., Tomz M. (2007), *Institutions in International Relations: Understanding the Effects of the GATT and the WTO on World Trade*, „International Organizations”, vol. 61, Winter 2007, s. 37.67.

- Goodman R., Jinks D. (2004), *How to influence States: Socialization and International Human Rights*, „Duke Law Journal”, vol. 54, no. 3, December, s. 621–703.
- Gray S. J. (1988), *Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems Internationally*, „Abacus”, vol. 24. Issue 1, s. 1–15.
- Green J. F., Hale Th. (2015), *The Study and Practice of Global Environmental Politics: Policy Influence through Participation*, Prepared for the TRIP Strengthening the Links Conference 14–16 January 2015, Williamsburg.
- Hall G. O. (2014), *Authority, Ascendancy and Supremacy. China, Russia and the United States' Pursuit of Relevancy and Power*, Routledge, New York–London.
- Hart J. (1974), *Structures of Influence and Cooperation-Conflict*, „International Interactions”, vol. 1, s. 141–162.
- Haynes J. (2001), *Transnational religious actors and international politics*, „Third World Quarterly”, vol. 22, no. 2, s. 143–158.
- Hast S. (2007), *International Order, the Concept of Sphere of Influence and Russian Discourses*, NISA Conference: Power, Vision, and Order in World Politics University of Southern Denmark, 23–25 May 2007.
- Hast S. (2014), *Spheres of Influence in International Relations. History, Theory and Politics*, Ashgate Publishing Limited, Farnham–Burlington.
- Holsti K. J. (1977), *International Politics, A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs.
- Jefferson K. W. (2002), *Christianity's Impact on World Politics. Not by Might, Nor by Power*, New York–Bern–Berlin–Bruxelles–Frankfurt/M.–Oxford–Wien.
- Jönsson Ch., Tallberg J. (2008), *Institutional Theory in International Relations*, w: *Debating institutionalism*, red. J. Pierre, G. Peters, G. Stoker, Manchester University Press, article 5.
- Kaplan M. (1974), *The power structure in international relations*, „International Social Science Journal”, vol. XXVI, no. 1, s. 99–102.
- Kay C., Gwynne R. N. (2001), *Relevance of Structuralist and Dependency Theories in the Neoliberal Period: A Latin American Perspective*, „Journal of Developing Societies”, vol. 17, Issue 2, s. 49–69.
- Krieger-Boden Ch., Morgenroth E., Petrakos G. (2008), *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, Routledge, London–New York.
- Kruusvall J. (1994), *Environmental and social influence on human activity*, Tartu.
- Lacina B. (2010), *Local political rivalry, bargaining, and civil conflict*, Paper presented at annual conference of the American Political Science Association, September 2010, August 29.
- Lazer D. (2006), *Global and Domestic Governance: Modes of Interdependence in Regulatory Policy-making*, „European Law Journal”, vol. 12, no. 4, July, s. 455–468.
- Lazer D. (2001), *Regulatory interdependence and international governance*, „Journal of European Public Policy”, vol. 8, no. 3, Special Issues, s. 474–492.
- Leeds B. A. (1999), *Domestic Political Institutions Credible Commitments and International Cooperation*, „American Journal of Political Science”, vol. 43, no. 4, s. 979–1002.
- Mansfield E. D., Pollins B. M. (2006), *Interdependence and Conflict: An Introduction*, w: *Economic Interdependence and International Conflict. New Perspectives on an Enduring Debate*, red. E. D. Mansfield, B. M. Pollins, The University of Michigan Press, Ann Arbor, s. 1–30.
- Martinez-Vela C. A. (2001), *World Systems Theory*, ESD.83 – Fall 2001, <http://web.mit.edu/esd>.
- Martins Oliveira da Silva Nogueira C. (2009), *The Influence of International Factors in the Process of Democratization*, „Brazilian Political Science Review”, vol. 3, no. 1, s. 172–179.
- McFaul M., Magen A., Stoner-Weiss K. (2007), *Evaluating International Influences on Democratic Transitions: Concept Paper*, Center on Democracy, Development and the Rule of Law, Stanford, <https://doc-0g-94-docviewer.googleusercontent.com>.

- Michener A. H., Burt M. R. (2008), *Legitimacy as a Base of Social Influence*, w: *Social Power and Political Influence*, red. J. T. Tedeschi, New Brunswick–New Jersey, s. 310–348.
- Mosser M. W. (2001), *Engineering Influence: The Subtle Power of Small States in the CSCE/OSCE*, w: *Small States and Alliances*, red. E. Reiter, H. Gärtner, Springer-Verlag, Berlin–Heidelberg, http://www.unserheer.at/pdf_pool/publikationen/05_small_states_07.pdf, s. 53–71.
- Newman A. L., Posner E. (2010), *International interdependence and regulatory power: Authority, mobility, and markets*, „European Journal of International Relations”, vol. 17, no. 4, s. 589–610.
- Newman A. L., Posner E. (2015), *Putting the EU in Its Place: Policy Strategies and the Global Regulatory Context*, „Journal of European Public Policy”.
- NGO Diplomacy: The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations* (2008), MIT Press, Cambridge, Mass.
- Nieto N. (2012), *The influence of emerging economies in International Affairs*, „Estudos Avançados”, vol. 26, no. 75, São Paulo May/August.
- Nooruddin I., Lockwood Payton A. (2010), *Dynamics of influence in international politics: The ICC, BIAs, and economic sanctions*, „Journal of Peace Research”, vol. 47, no. 6, s. 711–721.
- Nweke E. N. (2012), *Diplomacy in Era of Digital Governance: Theory and Impact*, „Information and Knowledge Management”, vol. 2, no. 3, s. 22–26.
- O’Neill K., Balsiger J., Van Deveer S. D. (2004), *Actors, Norms and Impact: Recent International Cooperation Theory and the Influence of the Agent-Structure Debate*, „Annual Review of Political Science”, vol. 7, June, s. 149–175.
- Petras J. (1981), *Dependency and World System Theory: A Critique and New Directions*, „Latin American Perspective”, vol. 8, no. 3–4, Late Summer Autumn, s. 148–155.
- Politics of Representative Bureaucracy. Power, Legitimacy and Performance* (2015), red. B. Guy Peters, P. von Maravić, E. Schröter, Cheltenham.
- Potyrała A. (2010), *Współpraca państw z międzynarodowymi trybunałami karnymi a suwerenność: studium politologiczno-prawne*, Poznań.
- Power, Interdependency and Nonstate Actors in World Politics* (2009), red. H. V. Milner, A. Moravcsik, Princeton University Press.
- Rojas R. (2001), *International capital: a threat to human dignity and life on planet earth I*, <http://www.academia.edu/8185348>.
- Roper S. D., Barria L. A. (2008), *State Co-operation and International Criminal Court Bargaining Influence in the Arrest and the Surrender of Suspects*, „Leiden Journal of International Law”, vol. 21, s. 457–476.
- Ross D., Makovsky D. (2009), *Myths, Illusions, and Peace: Finding a New Direction for America in the Middle East*, Johannesburg.
- Routledge Handbook of Religion and Politics* (2009), red. J. Haynes, Routledge, New York.
- Russett B. (2011), *Hegemony and Democracy*, Abingdon.
- Russett B., Starr H., Kinsella D. (1981), *World Politics: The Menu for Choice*, San Francisco.
- Sartori A. E. (2006), *Leadership Incentives, International Rivalry, and War*, August 16, <https://doc-0g-94-docviewer.googleusercontent.com>.
- Schunz S. (2010), *How to Assess the European Union’s Influence in International Affairs: Addressing a Major Conceptual Challenge for EU Foreign Policy Analysis*, „Journal of Contemporary European Research”, vol. 6, Issue 1, s. 22–42.
- Scott J. (2006), *Władza*, Warszawa.
- Smith Ph. A. (2010), *Dependency Theories and the Icelandic Pension Crisis*, „Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences”, Vol. 2, no. 1, s. 446–454.
- Social influence* (1987), red. M. P. Zanna, J. M. Olson, C. P. Herman, L. Erlbaum Associates, Hillsdale, N.J.

- Social Theory Today* (1987), red. A. Giddens, J. Turner, Stanford.
- Sowers T. E., Hensel P. R. (2002), *Political Shocks, Evolution, and the Origins of Interstate Rivalry*, Paper presented at the Annual Meeting of the International Studies Association, New Orleans, 26 March 2002.
- Spencer B. J., Brander J. A. (1983), *International R&D Rivalry and Industrial Strategy*, „The Review of Economic Studies”, vol. 50, Issue 4, October, s. 707–722.
- Stoessinger J. (1973), *The Might of Nations*, New York.
- Thorhallson B. (2012), *Small States in the UN Security Council: Means of Influence?*, „The Hague Journal of Diplomacy”, no. 7, s. 135–160.
- Timuş N. (2007), *The Influence of European Integration Process outside EU borders*, GARNET Working Paper, no. 27/07 November 2007, <https://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/garnet/workingpapers/2707.pdf>.
- Turner J. (1991), *Social influence*, Brooks/Cole, Pacific Grove, Calif.
- Uka Uche L. (1994), *Some Reflections on the Dependency Theory*, „Africa Media Review”, vol. 8, no. 2, s. 39–55.
- Vachudova M. A. (2006), *Democratization in Postcommunist Europe: Illiberal Regimes and the Leverage of International Actors*, Center for European Studies Working Paper Series #139, <https://doc-0c-94-docsviewer.googleusercontent.com>.
- Vachudová M. A. (2001), *The Leverage of International Institutions on Democratizing States: Eastern Europe and the European Union*, Robert Schuman Center for Advanced Studies, RSC no. 2001/33.
- Valeriano B. (2003), *The Steps to Rivalry: Power Politics and Rivalry Formation*, Nashville, Tennessee, August, <http://tiger.uic.edu/~bvaler/Valeriano%20Dissertation%20-%20Steps%20to%20Rivalry.pdf>.
- Vreeland J. R. (2004), *The International and Domestic Politics of IMF Programs*, 13 November, Paper prepared for the Reinventing Bretton Woods Committee and World Economic Forum conference on The Fund's Role in Emerging Markets: Reassessing the Adequacy of its Resources and Lending Facilities. Amsterdam, November 18–19, De Nederlandsche Bank, Westeinde 1.
- Westcott N. (2008), *Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations*, Oxford Internet Institute, Research Report 16, July.
- Willets P. (2011), *Non-Governmental Organizations in World Politics: The construction of global governance*, Routledge, New York.
- Zimbaro P. G. (2004), *Psychologia zmiany postaw i wpływu społecznego*, Poznań.
- Zimbaro P. G., Leippe M. R. (1991), *The psychology of attitude change and social influence*, New York.

Wydawnictwa encyklopedyczne

Encyklopedia socjologii, suplement (2009), red. W. Kwaśniewicz, A. Kojder, Warszawa.

Influence in international relations

Summary

Influence is synonymous, and sometimes even perceived as equivalent, with *power*. While power is a relationship of authority and subordination, and hence the decisions of power are of a subordinating nature, influence does not stem from coercion or subordination. Another difference lies in the possibility of mutual interactions between the influencing entities. While a power wielder is of a concentrated

nature (regardless of whether it is an individual or an authority comprised of many people), the influencing entities can also assume deconcentrated forms. There is a potential for mutual dependency. The voluntary nature of subordination should not be ignored. An influencing entity does not have at its disposal the array of decision-enforcement instruments which are typical of power. Instead, it uses attractiveness, persuasion, social modelling, systems of values, etc.

Key words: voluntariness, mutuality, attractiveness